

IN JUGUL DOMNULUI

I

Poarta seminarului vechiu, de sute de ani, s'a închis pe urma noastră. Mă cutremurai de aerul de criptă care ieșea din zidurile grozave, din ferestrele întunecate, închise de zăbrele grele de fier, și mă înfiorai de Răstignirea puternică, așezată într'o cotitură a foișorului, de unde o candelă veșnic aprinsă arunca o lumină palidă pe picioarele albe ale Răstignitului. In curtea mică pătrată se înălța, până la nivelul etajului, statuia călugărului Capistran, cioplită în mărime naturală, din piatră surie. Deasupra seminarului se ridica vestitul Batthyaneum, bibliotecă și observator astronomic, care ne răpea orice rază de soare. Umezeala istorică picura din toate pietrele acestui colos. La sânul lui zeci de mii de cărți mucegăite și prăfoase își dormiau somnul de veci și niște telescoape, răsturnate și învelite în păienjiniș, visau de stelele, pe care nici ele nu le vor mai vedea niciodată.

Toată clădirea părea un cadavru, de care a fugit soarele, care nu se mai încălzește, căruia sudorile morții nu i se mai usucă de pe frunte și glas nu mai dau buzele lui, până-i lumea. Pe pereți se chinuiau sfinți pe jumătate șterși de pe pânzele încadrate în rame hodorogite, și Cristoși gârboviți sub cruce, innădușiți de fumul de tămâie.

Noi, orfani, neajutorați, retrași prin unghere, ne uitam cu sfială la colegii noștri mai vechi, cari în reverențele lor albastre și lungi, cu figurile subțiate de sfințenie ascetică, treceau ușori pe dinaintea noastră, ca și când ar fi fost la ei acasă. Ne cutremuram dacă ne învredniceau de câte o întrebare în șoaptă și trebuia să le răspundem.

Eram ca niște flori smulse din câmp, dar nepuse încă în vasul cu apa sfințită.

La ora zece ni s'au cetit legile seminariale și ni s'a comunicat ordinea de zi. Fumatul oprit, fără încuviințarea superiorilor nimeni nu poate ieși din institut.

La ora cinci dimineața scolare, la șase — păstrând cu sfințenie tăcerea — fiecare merge în capelă, unde vor fi rugăciuni, meditație și sfânta liturghie. La șapte gustare, distracție, la opt studiu, prelegeri până la amiază, prânz, seara studiu, prelegeri, un ceas de plimbare afară din oraș, până la șapte studiu, cina, rugăciune de seară, la nouă culcare... Și așa zi de zi, an de an, patru ani. Cel ce va călca ordinea va fi înlăturat din seminar.

Mă uitam în taină la colegii mei, cari, oferindu-se, se uitau încrezători la rectorul cel chel, cu o purtare parcă i-ar spune: Privește la mine, domnule! M'ai putea sfinți și mâine de preot, atâta sunt de desăvârșit. Aceștia simțeau de pe acum că nu vor muri fără brâu roșu și fără rosturi frumoase. Mamele lor vor scrie episcopului, ce scrisori pline de fericire primesc dela fiul lor din seminar, și nu prea se miră, că doar de micuț se ferea de viața sgomotoasă lumească și făcea slujba în chiliuța lui, cum vedea la biserică. Episcopul trece scrisoarea rectorului și-i recomandă luării aminte deosebite, pe băiatul a cărui chemare s'a arătat odată cu părul de pe cap.

Fiecare își avea legenda lui, numai eu nu. Numai eu m'am vârit între aceste ziduri sfinte, jert-

findu-mă pe mine ca să pot ajuta pe mama bolnavă și să pot crește pe cei trei frați. Pe Dumnezeu însă nu-l puteam înșela; de aceea păcătos a fost și trenul, care m'a adus, păcătoși și banii, pe cari i-am luat din prețul leacurilor mamei ca să pot veni aci, să mă fac popă. La prânz mi se părea că fur fiecare bucată și că uleiul și oțetul de pe masă sunt aceleași care au fost la răstignirea Domnului pe cruce. Am pus ochii în pământ și mă temeam să nu vadă cineva în cele din lăuntrul meu. Din ceas în ceas îmi pieria roșeața din obraz. Seara, despoiat de toată tinerețea mea, îngenunchiam în capelă, îmi îngropam capul în palme și plângeam lacrimi amare pe cartea latinească de rugăciuni...

«Să ne reamintim toate păcatele noastre», se ruga duhovnicul nostru pe genunchier, iar eu mă gândeam, cât de fericită e lumea de afară...

Confiteor Deo Omnipotentii...

(Mărturisii-mă-voiu Atotputernicului Dumnezeu).

Toți recitau rugăciunea de mărturisire a păcatelor, de răsuna biserița, iar la cuvintele: «Mea culpa...» se oprea și fiecare se cerceta pe sine în liniștea conștiinței lui. Inimile se cufundau în păreri de rău, se întunecau și, ca niște flăcări de candelă, luminau numai deasupra peste întunecimea nopții universale...

Adevărat sfântă și minunată e această stare sufletească!

În liniștea tăcerii parcă simt cum vin îngerii albi printre bănci, cu o mireasmă cerească necunoscută. În preajma mea nu-i altă culoare decât alb, lucire rece, dar curată, de aur și argint, și-mi dau seama că așa de curat alb ca făclia dela altar, ar trebui să fie și trupul meu, în obraz ar trebui rumeneala credinței și ochii ar trebui să strălucească, așijderea cu două diamante peste pulberea pământului, ca să pot striga, cu glas argintiu:

— Al Tău sânt, dulcele meu Isus!

Da. Da. Acuș va pași în mijlocul nostru, Precurata Fecioara Maria, și cum mă voiu înfățișa eu, cu mâinile aspre, cu obrazul meu bătut de mizerii și pocăință și cu trupul pătat de păcate. Cu spaimă mă uitam, dacă nu se deschide ușa, când deodată tăcerea se întrerupe și 50 de băieți tresar strigând:

«Mea culpa, mea maxima culpa!».

Aud un glas fin, ca și când suspină câteodată, dela sine, coarda cea subțire a violinei. Mi se pare că acum au sburat îngerii și văd bine că și biserița e mai tristă. În zadar ard aceleași făclii; lumina e cu o nuanță mai posomorită... Da, îngerii au sburat, și le simt și acum atingerea aripilor, cum au sburat, ca niște păsărele, spre fericirea lor necunoscută.

O liniște domoală îmi cuprinde inima și mintea mi se luminează, ca să iau hotărâre cu făgăduială mare, să mă desfac de lume.

Clericii ies tăcuți din capelă și se duc în dormitor să se culce. Nici nu se uită unul la altul, păzesc tăcere, țin silentium... Ce cuvânt frumos și acesta: silens... silentium... Sună ca din altă lume, și când îl pronunți, cât de lin moare acel «s»... si-lens... Muzica moartă a unei limbi moarte, acum a noastră, a celor ce am murit pentru lume... Mă bucur de legea aceasta a silențiului sacru, căci nici n'aș putea grăi o vorbă cu nimeni. Binecuvintez tăcerea în care mă pot ascunde...

Cu sentimentul fericit al îndreptării mă dau odihnei și inima mișcată mi se domolește de tot, când deodată amintirea unui păcat întârziat îmi zdrobește iluzia chemării preoțești, de care m'am umplut. Îmi vine în minte că pe fundul lăzii mai păstrez fotografia Margaretei. Mi-a dat-o sârmana, după o noapte de veghe, când am plecat. Întâiu boboc, această față, pe trandafirul inimii mele... Nici nu degetul n'am atins-o, iubire platonice, scutită de castitatea sfințitoare a întâiei tinereți...

Margareta!... Conștiința înspăimântată îmi sare în obraz, oricum îmi întorc capul pe pernă:

— Nu minți!... Pe Dumnezeu vrei să-l minți?

Știu că are dreptate, dar încerc s'o liniștesc, că îndată ce colegii vor adormi, mă scol și nimicesc fotografia. Luna aruncă o lumină palidă în dormitor, printre paturile care se înșirue la rând. Răsufierea celor ce dorm e așa de adâncă, de mie milă de ei. Sau numai mie mi se pare. Mă simt și eu obosit și mă cufund cu capul în pernă, dar acum mă privește din jos conștiința muștrătoare.

— Bagă de seamă! Nu minți, că eu veghez!...

— Margareta!... — mă sbucium și știu că nu vreau să nimicesc fotografia. Caut scuze, că doar nu-i niciun păcat dacă o păstrez, că și femeile sunt făpturile lui Dumnezeu, că dela femei nu se poate învăța decât gingășie. Că ea mă iubește poate, și eu o iubesc, dar dacă nu azi, mâine fără amânare îi ard fotografia.

Conștiința mă privește lung și nu mă lasă să adorm!...

— Acum, o voiu păstra și de ciudă... mi se trezește îndărătnicia. — Sau te încrezi în mine, Doamne, sau nu —, doar tu știi că chemarea preoțească nu poate atârna de așa ceva...

Cu asta am jignit pe Dumnezeu! Îmi dau seama bine, dar nu vreau să dau îndărăt! Încerc să fiu nepăsător. Mă gândesc la toate: la vatra părintească, la călătorie, la sosire. Îmi chem toate amintirile. În zadar. Îi aud muștrările:

— Sfârtic'o!... Nimicește-o!... Acum... Nu amâna!...

— Bine, voiu face-o, zic, dar numai ca să câștig timp. Vreau armistițiu cu conștiința.

Luna trece pe deasupra bătrânului observator, dinspre păduri se ridică nori întunecați și ascund

stelele. În întunerecul greu din dormitor se scundă paturile, obiectele.

— Acum nimeni nu te vede. — Repede! — mă îndeamnă glasul dinăuntru.

Mă ridic încet, iau o manta neagră, ca nu cumva cămașa de noapte albă să lumineze, și cu bătaie de inimă umblu în lada dela capul patului. Deschid lin, caut pipăind și iau fotografia, mă furișez în pat și ascult îndelungat: oare nu m'a văzut cineva? În dreapta și în stânga vecinii dorm, abia la un cot depărtare. Dar dacă nu dorm?... Dar dacă mă urmăresc? Nu, încă nu pot face nimic.

De aș mai putea-o vedea odată, cum era... — îmi plânge inima. Și asta e numai o minciună, doar eu o văd limpede înaintea mea: subțire, bălaie, gingașă, cu păr bogat, ochi lucitori, trup curat, fața dulce, făcută anume pentru mine, Margareta, pe care eu vreau s'oucid acum. Că e ucideră, nu altceva.

Îmi trag plapoma pe cap și o strâng la piept și o sărut lung și fierbinte.

— Margaretă! Dulce Margaretă! Te iubesc!

Acum întâia dată i-am spus cuvântul... Ea știa, dar eu nu i l-am spus niciodată. L-am spus pădurii, florilor, pasărilor, frățiorului mititel, cărților, cerului, când mă uitam în sus, pământului, când îmi răcorea pieptul înfierbântat, dar ei, niciodată, niciodată!...

— Te iubesc, dragă Margaretă!

Oare putut-am striga cu sufletul așa, ca, peste dealuri, peste munți, să audă ea în satul săcuiesc de subț poalele Carpaților?

— « Te iubesc! ».

... Și strigam acest cuvânt și atunci când amețit sufeream deasupra bucațelelor de hârtie, mi-am sfâșiat copila, mi-am sfâșiat iubirea, mi-am sfâșiat toate visurile tinereții mele fără bucurie.

Acum pot adormi, măcar și pe veci.

Ca un mielușel al Domnului, cum se cade, am mai recitat odată psalmul « De profundis » și mi-am întors fața. Credeam că voiu dormi, dar somn nu mi-a venit pe ochi. Fața conștiinței s'așters și nu mai aveam cu cine să mă cert, zicându-i:

— Ai mințit, căci inima mea e nemuritoare.

* * *

Mi-au dat și mie reverenda albastră. Duhovnicul mi-o binecuvintează c'un zâmbet binevoitor. O primesc cu emoție și o duc cu grijă să nu cadă de pe ea picurii de aghiasmă.

Colegii mi-ajută să o îmbrac, pentru că eu nici nu știu cum s'o iau. Dibuesc.

— Sărut-o mai întâiu, reverende domnule, — mă îndeamnă unul, asta ți-e logodna cu haina cerească.

— Reverende domnule?... — mă mir. Oare mie mi-a zis? Oare să și fiu « reverend »?... — bănuiu o greșală.

Cu mișcări nervoase încheiu șirul lung de nasturi, ciudat împlețiți. Desfac apoi brâul lung negru, mi-l potrivesc pe mijloc și mă înfășur de trei ori cu el. Sunt cleric gata.

— E ca o fată frumoasă albastră — zice cineva. Eu aud, dar nu cutez să mă mișc, stau și roșesc tot.

— Nu-i prea lungă, e tocmai potrivită — observă un slăbulean din anul al doilea, cu pieptul scăzut, ca un tuberculos, care îmi pizmuește pieptul bombat și umerii lați. Jocul musculaturii brațelor trece prin haina sfințită.

— Adevărat cleric luptător! — Le place statura mea de voinic înalt și, dacă am trăi în evul mediu, m'ar trimite să stârpesc ereticii, cum trimiteau pe preoții luptători, pe fiii eclesiei militante.

Mă simt așa de straniu, parcă tremur. Și trupește mă simt slăbit. Un val de căldură mă cuprinde subț haina cea nouă, un fluid necunoscut, dar ușor și nevăzut ca o radieră de lumină. Mă bucur și mă tem. Nu pot nici vorbi. Mi-a amortit graiul, dar mă prefac a nu fi preocupat și întreb: N'aveți o oglindă; aș vrea să mă văd în reverendă. Un patruanit, cu fama de viață sfântă, mă dojenește frățeste. Știu că-l cheamă Francisc Adorján.

— Du-te 'n capelă și te uită în ochii Precurarei. Ea este oglinda noastră.

Are dreptate, firește. Așa și era să fac, dar acum tocmai de aceea nu merg. Cui poruncește el? La poruncă nu mă rog. Îmi ridic sus capul și un val de mânie îmi trece prin inimă.

— Las' pe mine, reverende domnule! — îi răspund cu vădită îndârjire.

Ceilalți s'au împrăștiat râzând. Tânărul ascet însă nu mă părăsește. Se apropie de mine serios, blând, se uită drept în ochii mei și-mi zice neted:

— Gândește-te la chemarea d-tale, reverende domnule, pentru că ai dat greș la cel dintâiu pas făcut în reverenda albastră.

Mă clatin de adevărul greu, ce mi-l aruncă în obraz. Dar el ar fi mai bucuros să mor acum pe loc, decât să port nevrednic jugul albastru al lui Dumnezeu.

* * *

Toată ziua m'am gândit la « chemare ». Mă re-trăgeam, mă ascundeam, ca o pasăre stingheră. Societatea mi se părea nesuferită și neplăcută. Așteptam să vie noaptea, să-mi doboare trupul și să rămân singur. Neîncrezător în nimeni, mă închideam în mine. Învătam să umblu în reverendă pe cărări ascunse, după tufișuri, și mă împiedecam, ca un copil. Trebuia să mă aplec să mă descurc, ca să pot păși. În clipele libere, mă urmăreau ochii albaștri ai Mariei, în cari nu voisem să mă uit, ca 'n oglindă.

Seara duhovnicul ne-a adunat în capelă pe toți cei din anul întâiu, ca să ne ție o meditație specială. Stăteam îngrijorați în bănci.

— Frățiorii mei — zise cu duioșie și blândețe. Acum, că ați îmbrăcat haina cea sfântă, trebuie să vă cercetați încă odată «chemarea».

Obrazul mi se aprinde. Sunt convins că i s'a spus treaba cu oglinda, și de aceea meditația deosebită. Mă ghemuesc pitic, și nu cutez să privesc nici în dreapta, nici în stânga, crezând că toți se uită la mine.

— Nu-i iertat să ne înfățișăm nevrednici înaintea Impăratului ceresc...

Vorbește cu o pronunție cam slovacă duhovnicul, dar mă stăpânesc și ascult cu luare aminte deosebită.

— Să ne uităm în fața Impăratului nostru... continuă.

— Să ne uităm — îmi zic eu în sinea mea.

Urmează metoda sfântului Ignatie, cercetătorul rărunchilor. Lămurește ce e chemarea. Vocatio. Enumeră notele ei caracteristice, exterioare și interioare. Vorbește rar și ne lasă timp să ne putem cerceta pe noi înșine.

— De ce ați venit aci, ca să vă închinați, deplin și numai slujbei lui Dumnezeu?...

Eu, în ce mă privește, nu cutez să răspund.

— Sau v'au îndemnat numai pricini din afară, ca dorul de înaintare, bunuri materiale, ambiții, sau v'a silit sărăcia...

— Pe mine da, sărăcia!...

— Urget vos charitas Christi?... Vă împinge pe voi dragostea lui Cristos?...

— Zău, nu prea.

— Este viu în voi dorul castității, dorința să trăiți o viață feciorelnică, curată...

— De dor este el viu, că arată așa de frumoasă castitatea, dar... voi putea-o păstra?

— Simțiți în voi setea de rugăciune, de adâncire întru Domnul?...

— N'am făcut în viață decât am luptat, am suferit și m'am rugat.

... «Sânțeți în stare să vă aplecați asupra Sfintei Scripturi, hotărâți să vă câștigați știința să fericiți lumea chiar dacă ar trebui să muriți?...».

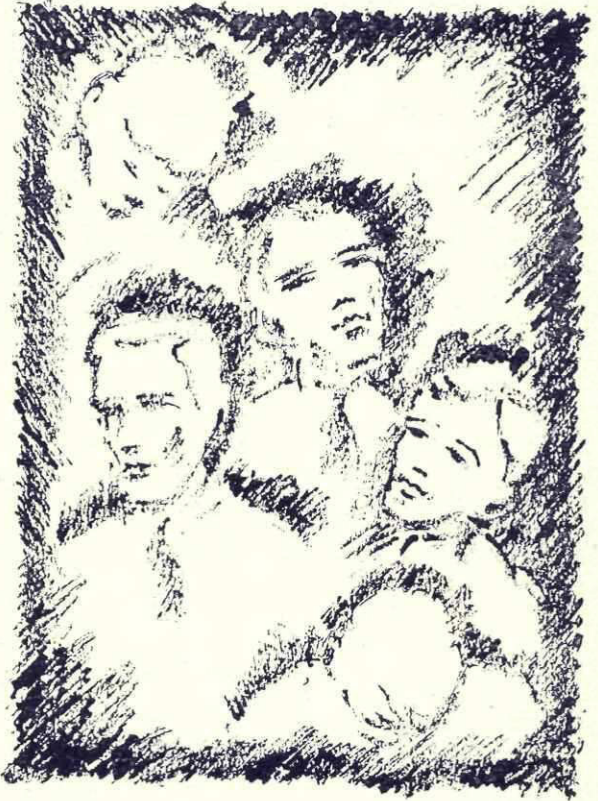
— Da! — am strigat cu gura jumătate. Nici nu știu ce-i lumea, dar vreau s' o fericesc.

Știu că milioane și milioane de oameni sufăr, copiii lor nu au unde să-și aplece capul. Știu că soarele dogorește mai mulți desbrăcați decât îmbrăcați. Multe guri sunt galbene de foame și de nedreptate, se înegrește îndurerat grâul în câmp. Știu că acasă mă așteaptă poporul meu. Ei sufăr de dorul pâinii și nu mai ară decât cu boii închipuirii. A amuțit cântecul pasărilor din pădure și s'au stricat și grădinile din preajma caselor. De supărare s'au răsturnat pomii și chiar soarele apune în fiecare zi mai curând, ca să nu vadă atâta chin pe lume.

Dar eu mă jertfesc pentru oameni. Până acum din câte doi sfinți făceam un om, acum din fiecare om voi face un sfânt. Da..., da..., numai să

isprăvesc și să mă duc la mine acasă. Știu că dragostea a răscumpărat lumea, și eu voi răscumpăra-o din nou. Pentru că eu știu să iubesc așa, că și Satanei îi zic: «Floarea-focului»...

Simțeam în exagerările mele copilărești, că mă întind în nemărginit și că sunt mai mult decât

Mă ghemuesc pitic și nu cutez să privesc nici în dreapta, nici în stânga...

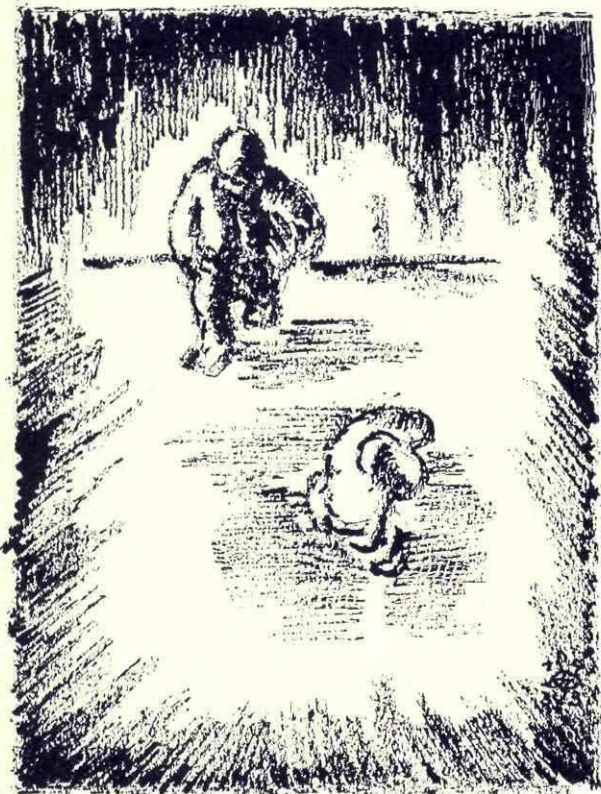
oricare altul, pentru că eu nu mă fac preot ca să am reverenda de curte și femeile să-mi sărute mâinile sau ca să bea din pocal aurit, să am trăsura frumoasă și să adun birul, sau ca să fiu și «vlădică» suferind, cu o îngâmfare sacră, să mi se zică: — «Excelență!» — ci mă preoțesc pentru ei, desculții și golani!, turmele pământului, cari, în nădejdea de bine, în fiecare an, încălzesc la Crăciun cu suflarea lor picioarele micului Isus și adorm în biserică, unde abia au ajuns la o clipă de odihnă.

Nu mai auzeam ce spune slovacul duhovnic. Mă ascultam, cu plăcere, pe mine. Credeam că mi-au îngropat tinerețea în acest conac popesc și nu voi mai fi fericit în veci, că s'a isprăvit cu dragostea și cu plăcerea. Acum m'am luminat. Cu atât mai fericit e omul, cu cât sunt fericiți mai mulți...

— Si non es vocatus, fac ut voceris... Dacă nu ești chemat, fă să fii... — zise ca încheiere

părintele duhovnic, dar eu, în schimb, îmi strângeam mâna la piept și ascundeam în palme mărețta taină a scopului vieții mele...

După meditație doi colegi s'au spovedit îndelungat la părintele duhovnic. Cum ieșiră pe rând, dela el, se îmbrăcară cu haine civile și pe înserate,

Doi colegi... cu capetele plecate, fără să-și ia rămas bun, plecară din seminar

cu capetele plecate, fără să-și ia rămas bun, plecară din seminar.

O clipă m'am uitat cu jind după ei, dar iar mi s'a înflăcărat sufletul, și mi-am zis: păcat că n'au vorbit cu mine, că știu că ar fi rămas aci...

* * *

A treia zi m'a chemat duhovnicul la el. Intrai cu bănuială. Cu un gest îmi arată un loc și se uită serios la mine. Știa, se vede, că tăcerea pregătește mai bine mărturisirea. Micuț, slăbuț și chel, directorul nostru spiritual era un ascet blând, care de abia își ținea sufletul în el. Înainte avea o hârtie cu notițe scrise.

— Cum te numești, carissime? Am răspuns cam mișcat:

— Iosif Harghita.

Insemnă fără să zică o vorbă.

— N'ai simțit până acum nevoia să vorbești cu mine?

— Am simțit, mă rog, dar...

— Dar?...

— N'am îndrăsnit.

— Și de ce n'ai îndrăsnit?

— Mă temeam.

— De ce te temeai. De mine?

— Da...

— Ai obiceiul să vorbești totdeauna cu ochii în pământ? E semn de fățarnicie.

Rușinat, revoltat, hotărât, mi-am ridicat capul îndârjit. Pe fața de pergament a duhovnicului trecu o subțire ironie.

— Totdeauna obișnuiești să spui adevărul?

— N'am mințit niciodată.

— Atunci spune-mi povestea scurtă a vieții... De ce vrei să fii preot?

Am tresărit. Dacă mă spovedesc sincer, pot pleca și atunci ce va fi de biata mamă, de cei trei frați, pe cari eu trebuie să-i cresc în viață... Cum vor îndura rușinea, când îi vor întreba unii, alții: — E adevărat că l-au dat afară din seminar pe Iosif... pe copilul acela bun? Nu se poate!... Cine ar fi putut presupune despre băiatul model! Văzându-mi nedumerirea, duhovnicul m'a mângâiat cu blândețe pe obraz.

— Nu te teme de mine, fiule, socotește-mă ca părintele tău și fii cu încredere.

Mi-a cucerit inima și cu ochii pe jumătate închiși am început să-i povestesc trista soartă a copilăriei mele:

— Tatăl meu a fost învățător. Era om înalt și puternic. Aveam o proprietate frumoasă și locuiam la sat. Intr'o zi frumoasă de primăvară a început tragedia noastră. Mi-aduc aminte că mă jucam cu surioara lângă vale. Soră-mea era de o jumătate de metru, eu ceva mai mare.

Odată ne-am înțeles să ne ducem la frățiorul nostru, care era în leagăn și făcea din guriță, ca și când ar suge.

— Hai, să-l luăm în brațe — zice sora. — De ce nu! L-am ridicat cu grijă și l-am legănat în brațe. Sora vrea să-l ție ea. — Dă-mi-l mie. — Na-l... Atât l-am tot dat dela unul la altul, până l-am scăpat jos și a ajuns subt masă. Noroc, că n'a plâns. L-am așezat iar frumos în leagăn și tocmai vream să fugim, când intră tata, foarte supărat. A șezut și s'a uitat la noi. Era cât pe aci să ne trădăm, că am scăpat jos copilul, când intră, și mai supărată, mama.

— Ce-ai isprăvit? — întrebă pe tata.

— În zadar orice... Ne-am ruinat de tot.

— Nu fi supărat... — îl mângâie ea.

Cât de frumoasă era atunci mama, părinte duhovnic — zic eu, sentimental. Dar omul uscat din reverendă mi-a făcut semn să spui mai departe.

...Din norocire copilul a început să plângă. Mama l-a luat la sân. Noi am ieșit prin curte, și sora, ascunzându-se după șură, a râs cu mare plăcere...

Deodată se deschide poarta curții și intră patru care mari cu cai. Multă vreme nu ne-am mișcat, dar pe urmă ne-am dus să vedem și noi, ce-i. Caii erau legați la trăsură înainte, iar în casă s'a început lucrul cel mare. Oamenii străini umblau cu sgomot mare și răsturnau toate. Tata le arăta:

— Luați asta, apoi duceți scrinul cel mare. Perdelele trebuie date jos.

— Unde le duc? — întrebam noi, dar ne-au alungat.

— Duceți-vă și vă jucați! Surioarei îi era frică, mă ținea de mână și cu ochii în lacrimi se uita, cum lua un lungan de om oglinda de pe perete... Nu ne-am mai putut juca, părinte duhovnic, în ziua aceea, nici la vale nu ne-am dus, ca altădată, să vedem peștii alergând în apă.

Seara casa era goală. Când vorbeam răsună de ne speriam. Ne-am așezat supărați lângă foc, până ne-au culcat. Încă nu era bine ziuă, când mama cu mâinile reci ne-a luat, ne-a îmbrăcat și ne-a dus în curte. Pe căruțe ardeau felinare mari de drum.

Ne-am mutat la Odorheiu. Roua nopții ne-a lovit obrazul, de ne era frig la năsuț.

Povesteam cu fruntea înflăcărată, asudat. Părintele duhovnic asculta dus pe gânduri, ca și când n'aș fi fost acolo.

Ne-au dus într'o uliță lăturalnică, între niște case pe jumătate dărâmate, care erau ca oamenii loviți într'o parte. Tata umbla tot cu capul plecat în chiliile scunde, și așa s'a obișnuit, că și pe afară umbla cu capul în jos, cel puțin așa ni se părea nouă, deși cerul era departe, sus, și nu s'ar fi lovit.

Curând după aceea am aflat că cerul nu e așa de sus.

În vremea aceea înfloreau viorele în grădina popii. De multe ori mergeam și ne uitam de noi acolo. Când ne-am întors, am alergat la tata cu viorele, dar ne-am speriat. Era pe pat și un domn îi pipăia picioarele. Soră-mea a îndrăsnit să meargă aproape.

— Uite, tată dragă, cât de grase ți-s picioarele.

— Tata se 'ngrășe, — și cuprinzându-și copila cu tristețe a atras-o la sine.

— Într'adevăr, se îngrășe, — mă amestecai eu.

Medicul — căci el era domnul — își isprăvisse pipăitul.

— Mă rog, nimica toată, zise el. N'ai pentru ce să fii îngrijat. După ce a scris o rețetă, a spus, cu mare încunjur: E hidropică. Vine dela inimă.

Noi fugirăm afară, cu mare bucurie, să spunem mamei.

— Măicuță! măicuță! Tata se 'ngrășe!

A trebuit să fac o pauză... Mi-am plecat capul și m'am cufundat din nou în trecut.

... Tata se îngrășa înainte... Când înfloreau merii în grădina popii nici nu mai putea umbla. Îl puneau afară în curte, la soare. Soră-mea învăța cu glas înalt, ca fetele:

«Soliman, împăratul Turcilor, se apropia cu mare ostire de Ungaria». — Auzind-o s'a înseninat pu-

țin, dar când se culca soarele, trebuia să se culce și el. Noi ne retrăgeam în bucătărie să nu-l turburăm.

Într'o seară, numai îl vedem pe tata în ușă, așa cum s'a ridicat din pat, alb, ca moartea, cu barba argintie. Alergăm să-i venim într'ajutor, dar el stă și vorbește:

— Uite, îți aduc hârtiile, că nu știe omul ziua și ceasul. Bine, dacă-s la îndemână. S'a apropiat cu greu de masă și le-a desfăcut:

Asta-i certificatul de funcționare, numirea, decizia. Dacă o fi să închid ochii, înaintați-le de grabă pentru pensionare. Se uită apoi lung la mine.

— Ce înveți?

— Latinește. Măine avem examen.

— Da?... Învață bine!... Fii om odată, că... și încordându-și pașii se întoarse pe ușă. Așezat în pat, închise ochii și se uită lung în viitor...

Slăbit de tortura amintirii, m'am plecat spre reverenda cu miros de tutun a părintelui, care mă încuraja:

Slăbit de tortura amintirii, m'am plecat spre reverenda cu miros de tutun a părintelui...

— Te ușurezi, fătul meu, dacă spui totul.

— Tot spun — fac netezindu-mi părul de pe frunte.

... A doua zi dimineața, tata mă sărută îndelungat, ca nici când altădată. Era om aspru, dis-

ciplinat. Dorea ca și eu să-l sărut, de câte ori vreau...

M'am dus fericit la examen. Stam ca sub presiune în bănci. Directorul ne striga, pe rând, dela masă. Profesorul ne încuraja cu privirea: Cu îndrăsneală, nu vă temeți!

Deodată îmi aud numele:

« Harghita Iosif! ».

Mă ridic mișcat.

« Pagina 31, capitolul 17, zice profesorul: Rana rupta et bos... ». De abia zic și eu: pagina 31, că intră pe neașteptate o femeie și strigă: « Binevoiiți a trimite îndată acasă pe băiatul Harghita, că moare tată-său!... ». În acel moment se aude și clopotul morților, iar mie-mi curg lacrimile pe cartea de latinească... Pe femeie o alungă cu ocară din clasă, iar directorul strigă la mine:

— Nu bâzâi, răspunde...

De aceea a fost așa de aspru, ca să nu plângă și el. Profesorul mă netezea și mă îndemna cu binisorul...

« Ra-na rup...p...p...ta et bo-bo-bos » cetii cu sughițuri de plâns. Broasca umflată și boul.

... Așa mi-am început viața, părinte duhovnic, și acesta mi-a fost întâiul examen.

... Când am ajuns acasă înveleau pereții cu negru, așezau îngerii pe catafalc și pe o masă au pus Răstignirea... Iubitul meu tată era întins pe catafalc în hainele cele negre, cu mătaniile în mână și cu mâinile pe piept.

În seara aceea s'au adunat mulți la priveghiu. Eu stăteam în poartă. Vecina mi-a pus în mână o felie de pepene, spunându-mi cuvinte de milă. Aceasta mi-a fost cea dintâiu cină de orfan. Toți banii a trebuit să-i dăm celui cu pompele funebre, căci altfel ne-a declarat că nu îngrijește de « transportarea cadavrului »...

Și celelalte, toate sunt triste, părinte. Am umblat cu pălăria tatei, căptușită cu hârtie pe dinăuntru, ca să se potrivească pe căpșorul meu de zece ani. Iarna de multe ori m'am dus fără palton, ca să ajungă să se îmbrace cinstit surorile. Pensia era mică și eu trebuia să ții loc de tată. Atâtea cereri de scutire de taxe am făcut și atâtea elevi prostuți am învățat, până am ajuns să dau bacalaureatul!...

Dar și biata mamă pierea văzând cu ochii. Pe cât creșteam noi, scădea ea. Ii pielea roșeața din obraz, i se cufundau ochii și liniile din palmă i se adânceau. În mine le este toată nădejdea... Ei, cât am visat eu, ce-aș face, dacă aș avea bani...

— Ce-ai face, fătul meu? — îmi zise cu glas iubitor omul uscat din reverendă, și m'a încurcat în visările mele. Cu gesturi largi, însuflețite, am început să-i lămuresc:

— ... Știi ce, părinte?... Mai întâiu aș clădi o casă minunată într'o margine de pădure. Și aș înzestra-o cu toate bunătățile. Aș lăsa să zugrăvească portretul tatei și al mamei. M'aș înțelege

cu surioara: care să-l facem? Acela, în care mama e tânără și gingașă, ca gândul de dimineață, sau cel de azi, cu fața sbârcită și haina sărăcăcioasă?...

Totuș pe acesta l-aș alege.

Bucătăria aș înzestra-o cu vase scumpe, cu pahare de cristal. Aș crește păsări, să avem pui în Martie și boboci de găscă!...

Apoi într'o zi — de pildă la ziua mea de nume, — m'aș urca în trăsură și aș mâna înaintea casei surpate. Din poartă le-aș striga: Repede, grăbiți-vă, că se răcește supa acasă! Ar ieși cu grabă și i-aș scoate din părăsire. Caii mei ageri, vai, cum ar alerga în trap!

I-aș duce în camera, în care sunt portretele. Mama, văzându-le, ar plânge și n'ar zice decât: Scumpul meu copil!

Când să intrăm în bucătărie, un pușor de găină, de câteva zile, ar intra și el și surioara l-ar desmierda, sărutându-l pe căpșor:

— Vai, draguț e!

Și când ar fi mai fericiți, uitând de toate, aș fugi nebăgat de seamă și aș da foc casei părăsite...

De acestea visam eu, părinte dragă, și de aceea cu atât mai amară îmi era trezirea la trista realitate.

După bacalaureat am văzut că starea ne e și mai grea și că nu poate fi vorba să ajung la școli superioare din propriile mele puteri... Sau trebuie să mă jertfesc pe mine, sau pe ei...

Și acum, părinte duhovnic, nu-mi pasă, orice s'ar întâmpla cu mine, eu de aceea m'am hotărât pentru preoție. Din sărăcie, din constrângerea vieții... Mult m'am luptat, dar n'am putut ține piept cererilor mute ale mamei, sfaturilor bune ale cunoscuților, și am mărturisit că mă voiu face preot... Acesta-i adevărul, părinte... Să fi văzut bucuria lor și pregătirea, ce o făceau, cu săptămâni înainte. Toate le așezară cu grijă în lada mea și în preseara plecării mi le dădură în seamă.

— Uite, Iosife dragă, aici sunt 12 năfrămuțe, aci-s cămeșile, dincoace gulerele, asta o pun aici, aceea dincolo... Când a sosit ceasul, mi-am luat lada destul de grea. Măicuța mă cruța, credea că mi-e rușine s'o duc.

— Aduc eu un om, zise.

— La ce? Pagubă de bani.

Pe drum mă tot întreba: O poți duce, dragul meu?...

— O mamă, — și îmi mușcam buzele... La urcare în tren îmi puse cu sila 5 fiorini în mână.

— Primește-i, scumpule!

De mai multe ori i-am dat înapoi, știind că-s ultimii bani la casă.

— Sunt mai liniștită, dacă îi primești, — se plângea, și cu de-a-sila mi i-a vârit în buzunar.

Dela cea mai apropiată stație totuși i-am trimis, căci socoteam că nu e cinstit să iau dela mama mea banii de doftorii...

— Așa-i, părinte duhovnic... Acum știi totul.

Iată pentru ce m'am făcut cleric! Orice-ar fi, de aceea m'am făcut, numai de aceea...

— Bine ai făcut, fiule — mă liniștea duhovnicul. N'ai nicio grijă, nu te teme, ci roagă-te și gândește la cuvintele Mântuitorului:

« Jugul meu este plăcut, sarcina mea este ușoară ». Acum poți merge în pace...

* * *

Ajunsei simțitor și bănuelnic. Imi părea rău de mărturisirea făcută duhovnicului. Il ocoleam, pe cât se putea, îmi aleasei alt confesor și, în decursul meditațiilor zilnice, nu-mi ridicam ochii la el. Pândeam cu teamă, oare nu va spune ceva înaintea clericilor, trădându-mă, și nu eram mulțumit că n'a făcut-o. Mă dasem în mâinile lui și acum mă avea în palmă... Dar dacă ar ști cele dinăuntrul meu, păcatele, cu care mă lupt zi de zi, ispitele trupesti și închipuirile înflăcăratului sânge tineresc pe care toate, trebuie să le ascund sub o înfățișare de sfințenie, făcând fățarnicie, ca să nu fiu dat afară!... Trăiam într-o neconținută spaimă, ceea ce îmi înjosea tinerețea, îmi sbârcea obrazul și-mi zugrăvea viclenie în ochi, lucru ce mă durea grozav. Cu cât eram mai curat, mai sincer, mai nobil, înainte! Puterile firești mi le înfrânam în cătuși sfinte, râsul băiețesc mi-l înăbușeam și tăiam aripile fragede ale tuturor visurilor ce-mi înmugureau în suflet. Trăind pe pământ, trebuia să privesc ziua, noaptea, sau spre raiu, sau spre iad. Mă fermeca misticismul supranatural al religiei, eram furat de Sfânta Scriptură, de Toma de Kemp, de Sfinții Părinți, de Tomistică și de strălucitele ceremonii, eram confundat într'un potir de aur. Atârnam între cer și pământ, legat cu firele nevăzute ale misticismului. Murisem pentru lume, dar nu eram mântuit. Mă sbuciumam ca amețit și fricos în valurile și abisurile sfințeniei...

Mai târziu, mă cuprinse oarecare căldură dulce și gingașă. Stam lângă pupitrul meu aplecat asupra unor grozave cărți latinești, care în măsuri de nerăbdare deslușeau înțelepciunea și știința divină și umană a mii de ani. Amețeam în perspectivele de neînchipuit ale cosmogoniei, în ideile sublimale ale facerii, « prima et secunda creatio » în filosofia lui nihil, în lumea amețitoare a creației lui Dumnezeu. Nici nu puteam visa, ce se ascunde după cuvintele atât de simple ale Scripturii: « Întru început a făcut Dumnezeu cerul și pământul... ». Și acum umblam pe înălțimile mitice ale universului și, subțintit, fulgerătoare ce aveam, înălțam, în fantezia mea, imnuri nerostite lui Dumnezeu. Mă jucam cu subțiri sonorități latine și în extazul meu îmi venea să alerg în ajutorul Tatălui ceresc.

Încetul cu încetul, tot ce era pământesc n'avea însemnătate pentru mine și din umbra misterului Sfintei Treimi disprețuiam biata omenire oarbă...

Nu știam încă, ce este *Dumnezeu*, dar uitasem ce este *omul*. Devenisem un simplu păzitor al minunilor, un trubadur al sfinților... eu, bietul vierme din câmpiile universului. Credeam că aceasta e chemarea și abia mai târziu îmi dădeam seama că e numai beția fumului de tămâie... Atunci și mai lacom, m'am aruncat asupra comorilor culturii divine și umane și creierul mi s'a înfierbântat, inima însă mi s'a răcit. Inspirația intimă a simțirii, clipa scumpă a înfloririi cerești lipsea, întârzia. Pierdusem fericirea neștiutorilor, dar nu câștigasem mulțumirea înțelepților și drepților. Din ce învățam mai mult, din ce creștea semnul de întrebare în suflet. În sfârșit m'am frânt sub greutatea adevărilor ce trec peste mintea omenească... Umblam după scut și ajutor, dar între cei cincizeci de colegi nu era unul care să fi fost înrudit cu sufletul meu. Erau unii, cari știau să se roage până la delir, erau alții, de pe buzele cărora curgeau cuvintele latine ca niște mărgăritare de preț... Toți erau mai distinși sau mai slăbuți, dar niciunul nu era care să caute ca mine esența de dincolo de cuvinte. Și cel mai cu minte nu îndrăsnea a privi supranaturalul în față, ci zicea cu umilință: « cred!... cred!... » și era fericit, căci spunea adevăr... Vai, cum îi pismuiam pe aceștia!

Luni de zile am petrecut în astfel de sbuciumări. Simțeam că-mi amorțește trupul. Precum pentru locuitorii din catacombe totul se mărginește la răstignirea abia întrezărită pe boltitura de pământ, așa și eu nu mai vedeam nimic din ce era pe lume. Nu mai simțeam mireasma florilor, nu mai vedeam fulgerele cerului, nu-mi dădeam seama de schimbarea anotimpurilor, nu-mi venea aminte, că afară de mine mai există și altceva pe lume. Mânecam, beam, dormeam, fără să-mi dau seama. O stare sufletească stranie. Poate hipnotizații să se asemene cu această sfântă apatie, din care m'a trezit păcatul.

M'am îndrăgostit de-o fată necunoscută, care a trecut pe stradă pe lângă noi. O singură dată m'am uitat la ea, ni s'au întâlnit privirile, și deodată, fără să știu dacă-i bălaie sau oacheșă, am simțit că m'am înfiorat de un curent ne mai simțit, care mi-a trezit trupul. Ochii mi s'au umplut de o sclăpire rourată, obrazul mi s'a aprins de roșeață, oasele mi se resimțeau de un dureros de dulce chin, buzele mi se uscau tremurânde. Mi s'a început o nouă tortură. Mă temeam și mă rugam. Nu voiam să păcătoesc și fiecare cuget era murdar. Imi fierbea sângele, josnicile colorate ale cărnii mă urmăreau, ca niște vedenii și nu scăpam de ele nici în locurile sfinte. Golătățile fanteziei mă împrejmuiau și sensualismul mă stăpânea așa de puternic, încât nebănuite puteri ascunse îmi arătau ca o realitate trupul femeesc, care prihănea totul în jurul meu. Abia acum înțelegeam sfinții cari se culcau pe urzici, se încingeau cu brâne înțepă-

toare, se biciuiau ba — se și schilodeau, numai să scape de ispitiri.

Le era ușor lor, nu pentru că erau sfinți, ci pentru că nu aveau să se teamă de nimeni. Și eu m'aș fi biciuit până la sânge și m'aș fi încins cu ciliciu, dar la scularea comună de dimineață colegii m'ar fi văzut și nici nu cutezam să mă gândesc la urmări...

Numai ascuns sub zâmbete mă puteam lupta cu ispitele, așa ca nimeni să nu bănuiască ce fierbe în mine...

Numai lui Dumnezeu mă puteam plânge și, când mi se părea că am biruit, simții deodată, ca și când un obraz omenesc s'ar atinge de obrazul meu. Inspăimântat văzui că e obraz frumos de fată și îi simții și mireasma trupului dragăstos.

Săptămâni întregi au trecut până ce s'a șters chipul femeii și s'a potolit focul din vine, iar dragostea închipuită a făcut loc unui desgust obositor...

Acum căzui în cealaltă extremă. Mi-am urât obrazul și tot trupul. Mi se părea carne fără formă, fără preț, nevrednică de chemarea sufletului.

Sufletul!... sufletul! Ideea îmi strălucea ca un triumf și mi-ar fi plăcut, dacă aș fi rămas pur spiritual.

Mi-am concentrat toate puterile asupra sufletului și acum mi s'a înamorat sufletul. În locul închipuirilor voluptuoase ale simțurilor mi s'a trezit pofta curată, spirituală, să iubesc, să iubesc fierbinte, să mă topesc într'o lume necunoscută, ca să mulțumesc viața tinereței aprinse. Nu știam ce

simțire e aceasta. Mi se părea un dar îngeresc, însă mă mâna, mă neliniștea și căuta un obiect, peste care să se reverse. În jurul meu totul se preschimba în frumos transcendental. Simțeam, parcă ar ploua roua cristalină a harului ceresc asupra capului meu și clipele trecătoare se schimbau în armonii îngerești. Credeam că am găsit calea Domnului și fericit sburam prin foișoarele boltite, dornic să spui tuturor, ce fericiri simt.

Pe seară simțirea, ce mă stăpânea din când în când, începuse să se concretizeze. Simțeam o pornire nestăvilă să sărut pe cineva sau ceva. Mă frământam și căutam, spre ce se dorește sărutul meu? Spre vatra părintească, spre o ființă omenască, spre o cruce... dar de toate îmi era silă. Deslegarea veni tot așa de neprevăzută, ca și mai înainte. Eram în capelă. Deschisei cartea de rugăciuni și deodată îmi bătu la ochi imaginea artistică a sfintei Cecilia. Fără voie mă aplecai să o sărut, cu pofta unei pasiuni spirituale, dar în ultima clipă mă retrăsei înspăimântat:

— Dar ar fi o nelegiuire să ating cu astfel de simțire un chip sfânt în biserică!

La lumina acestei clipe de groază, dispăru și ispitirea. Ajunsei din nou rece și treaz. Chibzuî puțin și luai hotărârea să pun capăt sbuciumărilor.

Mă dusei să mă culc cu hotărârea să părăsesc seminarul și hotărârea îmi aduse liniște. Am închis ochii cu gândul:

— Aceasta mi-e cea din urmă noapte aici.

Nici nu bănuiam că pe când îmi fac somnul, mi se hotărăște soarta, și că moartea însăși îmi va sta în drum și va închide porțile bătrâne dinaintea mea.

II

Astă noapte a murit teologul din anul al patrulea, Francisc Adorjân, care îmi ajutase să îmbrac reverenda albastră și mă sfătuisese ca în loc de oglindă să mă uit în ochii Preacuratei. Tragedia lui a fost o experiență puternică pentru mine, care a șters pe toate celelalte. Acest fiu al Ciucului era sdravăn la trup, rumen și luminos la față, când a venit la teologie, unde i s'a deschis viața aceasta închisă și îngustă. Era chinuit neconținut de dorul ridicării spre înălțimi. Cu ochii luminoși privea tot în sus și sfințenia vieții în patru ani i-a măcinat trupul. Era un tânăr uscățiv, frumos, tuberculos. Când duhovnicul i-a comunicat că trebuie să-i amâne hirotonirea și i-a făgăduit, în numele episcopului, că-l va trimite în sanatoriu, n'a mai vorbit cu nimeni. În infirmerie sărea câteodată din pat și striga aiurind, că ne speriam cu toții:

— Acolo! acolo în depărtare este Săcuimea... unde fulgerele încălzesc aerul, acolo strălucește

urma fraților mei! Doamne, Doamne, eu trebuie să mă duc acasă, altfel acolo se stinge viața!...

Altădată își punea lângă el în pat crucea cea mare de un metru și vorbea tare cu Isus cel răstignit:

— Vreau să trăiesc, Doamne! De doisprezece ani așteaptă cei de acasă, ca să-mi ungă mâinile. Nu m'am jucat niciodată, sunt copil sărac. Am umblat în sdrențe până am ajuns aci și numai din milă sânt ce sânt. Capul mi-e greu de gânduri și de temeri, dar eu trebuie să trăiesc, Isuse al meu, pentru că pe mine mă așteaptă acasă, Doamne!...

Mai târziu au încetat torturile de noapte. Zăcea liniștit în pat și lacrimile îi curgeau lin pe obraz. Dacă îl întreba cineva nu răspundea, numai privea în sus. În ziua fatală parcă i s'ar fi întors deodată puterile. Seara se ridică și se îmbracă. Slăbit, înalt și serios, părea însăși moartea în picioare. În ochi îi tremura o flacără bolnavă. Se oprise înaintea unei ferești. Haina albastră era luminată de lună,

obrazul îi era stăpânit de moarte. Simțea că moartea l-a prins de picior, dar zâmbea trist când, după rugăciunile de seară, treceam tăcuți pe dinaintea lui spre dormitoare. Obosiți de râvnă de studiu și de multe întipăriri sufletești, curând ne cufundaram în somn.

E miezul nopții, când Cristos umblă lin și cercetează pe fiii săi cu suflet luminos și la pasul Lui locuitorii criptelor se retrag, iar Satana, care se agățase de gratiile de fier ale ferestrelor, cade jos în iad.

E noapte și Dumnezeu e împăcat.

O neliniște deosebită îl cuprinde pe tânărul bolnav. Amețește privind în adâncurile albastre ale cerului. Incordându-și slăbitele picioare, se târnie încet în capelă. Pipăind pe pereți, rămân urmele aurii ale degetelor. El aprinde lumânările la altarul înecat în fum de tămâie. Din umbră răsar statuile sfinților, iar candela pururea nestinsă aruncă flori roșii pe pereți. Heruvimii cei cu ochi mulți se trezesc și se minunează de vedeniile copilului căzut pe treptele altarului. Misterul umple tot cuprinsul capelei. Pe vasul cu aghiasmă se urcă un șoricel și își stropește capul cu apa sfințită, ca să se vindece de durere. Pe giulgiul alb ca zăpada al pistolului cete de îngerași se joacă lin. La sânul Maicii Preacuratei Micuțul Isus își vâra degetul unui picior în flacăra dela lumânare și se joacă cu minunile sale...

— Numai odată să slujesc sfânta liturghie! — suspină bolnavul inspirat.

O sfântă spaimă îl înfioară: e oprit, dar Preacurata îl îmbărbătează cu milostivul Său zâmbet, și Serafimii cei cu câte șease aripi, îl îndeamnă cu șoapte line. Nu poate ține piept. Ca fermecat se târâște la sfintele odăjdii și se îmbracă.

Mintea și inima îi cântă și bisericuța se lărgeste nemărginit. Icoanele se învăluie într'o strălucire albastră și, când se urcă amețit la altar, Maica Domnului de pe tron se ridică în înălțimi și șarpele rupt în două la picioarele Ei se face iar una. Rănile lui Isus picură de sânge. Ingeri dolofani fac slujba de cântări și tânărul preot zâmbeste fericit cu buzele ofilite:

— Ce-i asta? — se sperie.

Vrăjit se uită în fundul potirului, care se adâncește, parc'ar vrea să cuprindă tot sângele omenesc vărsat și în oglindirea aurie se vede jalea lumii în ochii lui Dumnezeu, care sălășluște liniștit în fund...

Își dă seama că ar trebui să sărute altarul, dar capul îi amețește, fruntea i se întunecă, palmele îi cad amortite pe pistol și organismul încordat la extrem aruncă o rază de sânge pe giulgiul alb...

Lumânările se mută lângă trupul mortului. O liniște de mormânt se coboară în casa învechită. Bolțile zidurilor de câte un stângen văd Sfinții preocupați de probleme grele și răstigniri, pe care noaptea le îmbracă în gloriole luminoase...

Spre ziuă zorii străbat prin nori și vârfulurile arborilor încep să vâjje. In dormitoare apostolașii poporului sunt palizi ca ceara galbenă, de parcă fiecare ar avea sicriul sub pat. In umbrele dimineții răsună formula de trezire a fiecărei zile:

«Laudetur Jesus Christus! Surgant omnes reverendi domini fratres!». Adică: «Lăudat să fie Isus Cristos! Să se scoale toți cinstiții domni frați!».

Vedem cu uimire că bătrânul rector intră la noi și plecându-și capul chel ne vestește:

— Dumnezeu a voit să cerceteze institutul

Se oprise inaintea unei ferestre

nostru. Fratele nostru Adorján Francisc a murit azi noapte...

Cântând începe rugăciunea:

— Requiem aeternam dona ei, Domine... (Dă-rueste-i, Doamne, odihna veșnică).

Cutremurați și înfiorați cântăm în continuare psalmul și tremurăm cămașa de noapte pe noi de spaimă. Capela pângărită de sânge a fost încuiată. La orele 9 trecem în procesiune mută la catedrală. Sub puternicele colonne de piatră răsună adânc orga și începe slujba de Requiem. De pe zidurile istorice parcă picură pe noi flori de mucegaiu, cum stăm aplecați, toți cei cincizeci de clerici îmbrăcați în alb, deasupra cărților de slujbă funerară. Subt arcurile gotice aerul e greu. Prepozitul

cel fără dinți se ostenește să ridice în figuri cântul gregorian. Ceilalți prelați cu fețele de pergament par uscați în stratele lor, neatinși de moarte... Acum izbucnește din orgă cea mai îngrozitoare prorocire din lume: *Dies irae*, care umple ca o negură de criptă, ca o pulbere sumbră, adânc

Nu-l plânge, Amalie, nu era fiul tău, ci al lui Dumnezeu!...

nae a bisericii. Trăim cu toate simțirile măreția aspră a cuvântului mâniei dumnezeiești. Vedem cu ochii, cum se preface în cenușă întreg universul. În fundul depărtării stă învățătura păgână alături de David, Sibila cea uscată, cu nasul ascuțit, în cămașă însângerată... Ni se usucă gâtlejul, când strigăm cuvântul greu al mizeriei și chinului lumii: *calamitatea*. În ritmul cântării bate și inima noastră plângătoare:

Recordare Jesu Pie
Quod sum causa tuae viae,
Ne me perdas illa die.

(Pomenește-mă, Isuse Preadulce,
Pentru mine mort pe cruce,
În pierzare nu mă duce!)

Focul de veci al Gheenii îmi joacă cu reflex roșietic pe frunte și sunt cutremurat adânc. Iar în spatele orgei nebunul Fliki, umplând burduful cu

aer, rânjește deșirat și idiot, parcă s'ar juca cu tovarășul său, moartea.

* * *

Când ne-am întors acasă, Adorján era pe catafalc. Câte patru privegheam în rugăciune lângă sicriu. Părea că cerul a suflat peste obrazul lui înmărmurit, pe care făcliile îl luminau de sus. Noi îngenuncheam pe podele în miros de mort și rosteam rugăciuni fierbinți... În taină fiecare se gândea la sine și se bucura că nu-i el în locul lui Adorján. În adâncul sufletului fiecare se credea o mică Romă și era convins că dacă și el ar ajunge la atare soartă, lumea ar îndura o pierdere neînlocuită. Nevinovată și plăcută simplitatea aceasta de copil cu care noi discutăm și rezolvăm probleme mari și în intimitate fiecare era așa de mândru, parcă ar fi adăpat în fiecare dimineață asinul, pe care a intrat Mântuitorul în Ierusalim. Din înălțimile acestor închipiri ne-am trezit la realitate numai când au venit la înmormântare părinții răposatului. Doi săcui simpli și săraci. Am început a plânge, aducându-ne aminte că și pe noi ne-a născut astfel de mamă și că și tata e un sărac lipit pământului... Soarta vitregă a poporului și-a aruncat umbrele asupra noastră. Ne uitam pierduți unul la altul și ca niște copii ne țineam de haina țesută în casă a bieteii mame sfâșiată de durere, care nici nu cuteza să plângă în fața vlădicului și a atâtor înalți preoți. Se teme ca nu cumva să murdărească cu lacrimile ei pietrele strălucitoare ale capelei. Totuș dela o vreme i-au izbucnit suspinele de jale; bătrânul soț i-a zis întunecat:

— Nu-l plânge, Amalie, nu era fiul tău, ci al lui Dumnezeu!...

Și el era supărat puțin pe Domnul. La sfârșitul slujbei făcu amărît din cap:

— De geaba am crescut vițelul menit pentru liturghia ta cea dintâi!

Afară, în colțul seminarului, biata lui mamă a căzut pe legătura de haine, ce i-au rămas, dar noi n'am mai văzut-o, pentru că clopoțelul suna și am intrat în foisor, unde s'a dat ordin: *Silentium!*

Se făcu liniște grea de mormânt. Toți preoții, duhurile și umbrele au dispărut, fiecare la locul său...

* * *

Episcopul a dispus să se facă trei zile exerciții spirituale.

— Cazul de moarte a muiat sufletul copiilor, ca ceara — a zis către părintele Iezuit, care era la el. Acum se poate întipări în suflete sfințenia vieții și chemarea preotească.

— Optime, Excellentissime, — confirmă și bătrânul uscățiv de al cărui renume auzisem cu fiori de emoție.

Înalt, cu nasul ascuțit, discret și palid, ambițios modest favoritul acesta al episcopilor. Părintele

Felician era un călugăr învățat. Format la universitățile germane, era un suflet arid, pasionat dogmatic, tipic creștin, cum e scris la carte, care n'a părăsit niciodată sferile ierarhiei spirituale și căruia i se potrivea de minune vorba gnosticilor: «Cunoașteți pe toți, dar nimeni să nu vă cunoască pe voi...»

Încă în seara acelei zile a ținut conferința de introducere. Era ușor să ne dea gata. Toți erau așa de oboșiți și de umiliți, că fiecare putea fi pus pe perete, ca o icoană. Săteam sdrobiți în bănci, dar duhovnicul, ca să întrebunțeze fiecare clipă, până să vie călugărul, îngenunche într'un ungher al capelei și zise:

— Iubiților! Să ne cercetăm cugetele!...

Și noi ne căutam păcatele, când intră Părintele Felician, și se opri o clipă înaintea altarului.

Prin colțurile capelei se simțea încă mirosul de cadavru. Părintele Felician, urcat pe amvon, ne privea rece, ca și când acum s'ar fi scoborît, grațios, pe ruinele lumii acesteia, între oamenii de rând. Se părea că s'ar desfăta în privirea ascultătorilor încremeniți; dar deodată se întunecă la față, își ridică sprâncenele și arătă cu degetele spre pardoseală:

— Nici n'a dispărut încă umbra sicriului fratelui vostru mort din acest loc și el a și fost judecat. S'a cercetat dacă a fost Iuda sau învățacel credincios...

Inlemniți ne-am sgribulit laolaltă. Nici nu puteam urmări cuvântarea neînduplecată; numai sentințele sublime îmi sbiciuiau conștiința. «Vrei să fii preot?... Este printre voi vr'un Iuda?...» — exclama călugărul.

Firește, toți ne simțim Iude.

«...Acum trebuie să alegeți între *virtute* și *pungă*» — tuna părintele și își întindea gâtul roșu din reverenda fără guler.

Făcea pauze lungi, pentru ca asprele cuvinte să fie absorbite de sufletul nostru. Ne ridicam sdrobiți după cuvântările lui. Nici nu cutezam să ne uităm unul la altul. Trei zile de-a-rândul trebui să o ducem așa, cufundați în tăcere și în noi înșine. Unii plângeau în capelă... Alții se plimbau încet în curtea pătrată și strâmtă a seminarului. Nu ne desfătau nici serile frumoase, ramuri înflorite se întindeau peste noi, greierii cântau pe întrecute, iar deasupra capului nostru mulțime de stele curate clipeau prietenește...

Părintele Felician se închidea în camera lui și aștepta să mergem la el după sfat spiritual. De multe ori m'am dus și eu până la ușă, dar mă înfioram și mă bucuram, că intra altul. O singură lumânare ardea pe genunchier și alături ședea părintele cu patrafirul pus... Cu mâna lui albă arăta clericului care intra, scaunul, apoi lua lumânarea, o îndrepta spre ochii lui și-l cerceta îndelung, cu priviri reci și nemișcate... Ieseau dela el ca osândiți la moarte. Cine știe ce tragedii intime se petreceau

în cămăruța rece. Mă simțeam părăsit și exilat, fără nimeni pe lume, și fiecare clipă mă ducea mai aproape de disperare. Imi aminteam tot ce-mi plăcuse în viață, dar n'a fost de niciun folos. Am recurs la rugăciune, dar nu m'a alinat. Eram slăbit și palid de atâta sbucium. Simțeam că am să mă prăpădesc, dacă nu mă pot scutura de această deochiare... Era să sbier, ca un nebun, și-mi căutam buzunarele de chibrite, să dau foc seminarului, dar nu le găseam. Un singur cuvânt bun, mângâietor, m'ar fi putut mântui, dar în jurul meu nu erau oameni, ci numai umbre tăcute, iar eu bolnav... la inimă. Atât de mult mă chinuiam, că mi s'a îngroșat fruntea, nu mă mai puteam gândi, nu știam de mine...

— O secetă sufletească, — îmi ziceam deprimat. Imi veneau iarăș ameteți, și nu știu cum, dar fără să-mi dau seama, fără să vreau, m'am dus în sala de muzică, am luat vioara și într'o liniște de dincolo de morminte, am început să cânt.

Am luat vioara și într'o liniște de dincolo de morminte am început să cânt

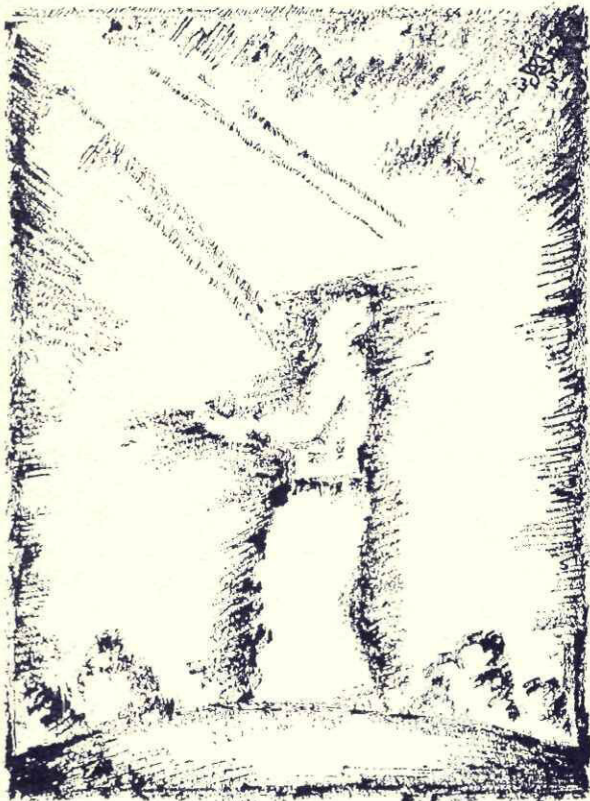
La primele acorduri, parcă mi s'ar fi rupt ceva dinăuntru: mi-a căzut arcușul din mână și ușurat am răs cu hohot. După aceea n'am mai văzut, n'am mai auzit, ci numai am cântat. Inima înghețată a început să cânte. Ușurat, mă topeam și plângeam lacrimi fericite pe scândurica frumoasă a violinei...

Nu-mi mai păsa de viitor, nici de vlădică, nici de amic, de inamic, de nimeni; simțeam numai că degetele mi se înfierbântă, ritmuri străine mă scutură, și parcă altcineva, o putere necunoscută, cântă prin mine în sala întunecată.

Nu mă trezii nici când colegii au aprins lumina electrică, scandalizați, și doctorul primar a strigat la mine:

— Reverende domnule! Ai înnebunit? Ce-i asta? Incetează!

Numai ochii îmi sticleau la ei și nu cutezau să se apropie. Eu însă cântam înainte. Imi îngropam

S'a întâmplat că am adunat în plimbările ce făceam, flori, ierburi

în violină toată suferința, sărăcia, și mizeria și-mi cântam tinerețea, fericirea, visurile, florile mirositoare, o lume cu totul nouă...

Tot mai cântam, când colegii au chemat pe duhovnic, care mai întâiu m'a dojenit: «Ce-i asta, Carissime!?» — dar apoi m'a luat de mână și m'a așezat în pat.

În zadar mi-a luat duhovnicul violina din mână, că eu și în somn cântam mai departe. Asudasem pe tot trupul, dar ochii aprinși — cum spun — toată noaptea au fost deschiși, zâmbeam și șezând între perne, cântam cu brațele goale... Și în zadar doctorul chior mi-a luat pulsul; eu purtam nevăzutul arc spre noi cântece, iar arcușul mă

purta născându-mă ca pe un om nou, curat și fericit...

A doua zi m'am trezit cam obosit, dar liniștit. Doctorul mă lauda:

— Strașnic organism!

Duhovnicul m'a dojenit: — Dă mulțămită lui Dumnezeu pentru mântuirea minunată!

Episcopul m'a însemnat cu semnul crucii pe frunte, zicând că am avut parte de har deosebit...

Collegii, cari așteptau că voi fi eliminat pentru scandal, acum mă învidiau, iar eu mă bucuram că nimeni nu bănuiește prefacerea săvârșită în realitate cu mine...

* * *

Din clipa aceea am început a crede în mine. Mi se înseninase sufletul și-mi alcătuia o lume deosebită a mea. Mă împărtășeam de bucurii intime, de senzații cerești. Mă schimbam pe nevăgăte de seamă. Mulțimea de frumuseți, neconținuta contemplare, sublimul symbolism, care dădea perspective nemărginite fiecărui gest, fiecărui semn ori cuvânt, toate au lucrat încet înăuntrul meu. Arta bisericii, curățenia cuvintelor pătrunse, lumea credinței supranaturale, priceperea adâncului sistem religios, căile minunate ale desăvârșirii spiritului și vieții, toate, toate mă fericiau. Lucirea sfintelor taine lumina fruntea mea și gustarea sfintei cuminecături îmi parfuma zilnic gura. Posedam ceea ce Aristotel bănuia a fi baza fericirii, *theosiates aletheias*. Zidurile mi-au subțiat obrazul palid, trăsăturile mi se dădeau la iveală, degetele mi se făcură lungi și subțiri, ca și când le-aș fi împrumutat din mormânt, dar frumusețea tinereții nu mi-au veștejit-o multele canoane de pocăințe, nici desele mătăanii. Toate-mi erau blânde și bune, iar moartea mi se părea milostivă și zămbitoare, pe urma sfinților mei favoriți... Aveam clipe când doream să mă sfârșesc, ca ei. Mai ales seara îmi veneau atari dispoziții, când rămâneam în capelă, singur, și-mi însemnam pe hârtia furisată acolo, ideile ce-mi răsăreau ca niște inspirații, despre nemuritorii speciali ai martirologiului. Despre un martir, care dojenea cu blândețe pe tiran, despre altul, care adormi lin lângă Pont, care doarme într'un picior în miniatura codicelui, despre unul, care și-a săpat groapa cu un lup, despre unul, care odihnește de veci pe un disc de aur, despre unul, care a răposat, după ce a scris 41 de imnuri, și și-a pus mâna pe piept, ca un scut de ceară, despre unul, care și-a privit cu ochiul său viața la cer: Lux ecce surgit aurea — iată răsare lumina aurie!...

Imi plăcea flacăra de lumânare medievală. Părea că-s un tânăr monah, scriitor de pergamente, căruia i-au legat de picior cartea cu lanțuri, sau acel artist, păgân la trup, care cu suflarea gurii sale muia ceara, ca să nimerescă figura sfintei Clara, în celula umedă, ce înflorea flori de salitru.

Visam tot oameni și biografii mari și se întâmpla că în ceasuri de noapte, până dimineața, scriam, înaintea altarului din capelă, legendele mele dragi pe care le ascundeam în fundul lăzii... Era o fericire de neuitat pentru mine. S'a întâmplat că am adunat, în plimbările ce făceam, flori, ierburi, ramuri, mușchiu, și le-am așezat, ca un copil, pe pardoseala capelei, dorind să descriu primăvara, și cu astfel de creații primitive ca aceasta mi-am durat primăvara, care în extazul meu părea mai frumoasă decât adevărata primăvară. Lucruri deșerte, romantice, naiv de lumești, care nu se cuveneau în casa Domnului, dar numai aci puteam scrie, neturburat. În zadar. Omul se ajută, cum îl ajută Dumnezeu.

Astfel viața ni se scurgea, în aparență, fără niciun eveniment. Clopoțelul, care suna zilnic, ca și inima, deopotrivă se puteau toci. Când ne veneau oaspeți, — necunoscuți oameni de lume — se mirau cum trăiam, nebănuind ei, ce taine are viața noastră închisă, pentru că nu cunoșteau măreția și bogăția actului intern. Nu știau că lumea lăuntrică e cu mult mai largă decât cea de afară, și că aci stă taina fericirii. Recunoașterea aceasta a venit și asupra mea ca o revelație, când mai întâiu am cetit, cum se împart actele, în externe și interne, naturale și supranaturale și am priceput că și cel mai mic gest sau idee a unui cerșetor se poate mări în valoarea sa etică până la infinit, cu intenția, scopul și simțirea, pentru ce și pentru cine îl face. Prin aceasta fiecare om câștigă o putere făcătoare de minuni... Fulgerul e frumos, dar el numai distruge, potopul, focul, furtuna, cataclismul planetelor, nașterea, moartea, răz-

boaiele, toate efectele exterioare ale vieții, nu ajung cât un simplu gest nepăsător al omului făcut din iubire. Mâna ostenită a unui om e mai mult și mai sublimă decât toate comorile lui Solomon împărat, dacă s'a ostenit pentru ai săi din iubire. Fiecare mișcare a noastră devine necuprins de mare și supranaturală dacă o săvârșim pentru Dumnezeu, cel mai înalt bun al nostru. Pe cât de mult binele și frumosul înnobilează faptele externe și interne, pe atât de mult le pătează păcatul... Câte tragedii și câte vieți se sbuciumă astfel în fiecare om, fără să bănuim măcar...

Și omul e ca pasărea, care sboară în jurul unei lumi întregi până își găsește undeva, într'un mic ungher, locul cuibului său. Astfel s'a făcut cuibul ființei, fericirii, chemării, prețuirii omenești și spirituale, al concepției mele de viață, cea mai mare înțelepciune umană și divină, unica revelație adevărată a săracilor: actul intern.

Ca o pasăre fericită m'am așezat pe ramura aurită.

* * *

La sfârșitul anului duhovnicul mi-a dat mulțumit scrisoarea de concediu.

— Liniștit te las acasă, fătul meu. D-ta sufletește ești preot.

Și eu credeam așa atunci. Abia mai târziu mi-am dat seama, că am ajuns nu preot, ci poet, poetul lumilor și al simțirilor nerostite.

Dar abia acum știu că-i tot una să fii preot sau poet.

(urmează)

IOSIF NYIRŐ

din ungurește de *Elie Dăianu*
cu desene de *B. Szabó*

